

Gaál Endre: *Saját felelősségre I-II*, 2012

Bodonyi Émőke

KITÁGULT HATÁROK

GONDOLATOK A KORTÁRS MAGYAR ÜVEGMŰVÉSZETRŐL

„Glass art today is part of fine art”. (Az üvegművészet ma már a képzőművészet része.) – mondta Jiří Harcuba, világszerte ismert cseh művész a 2010-es kanazawai nemzetközi üvegkiállítás zsűrijében. Kijelentése egy több évtizede zajló folyamat összegzésének is tekinthető. Miután az 1960-as évektől világszerte elterjedő stúdióüveg-mozgalom az üveget, mint médiumot programszerűen kötetlenebb felfogásban kezdte kezelni, az üveg kiszabadult a használati és a hagyományos dísz tárgy keretei közül. Ennek eredményeként a plasztikai jellegű üvegalkotások készítése ösztönözte a művészeket, és sok esetben valós plasztikai értékű műtárgy született. Eleinte az újszerű formai megoldások izgatták az alkotókat, lassan azonban a kifejezés mögötti szellemi tartalom egyre fontosabb lett, és az egyéni stílusjegyek nemcsak a művész védjegyévé vált, hanem a történeti szempontú feldolgozásokat is meghatározta.

Már 1990-ben Helmut Rieke arra hívta fel a figyelmet, hogy az eddigi nemzetenkénti, illetve technika szerinti csoportosítások, vagy a névsort követő felsorolások után ideje tartalmi szempontok szerint megvizsgálni a műalkotásokat. A düsseldorfi Kunstmuseum szervezésében megvalósuló üvegkiállítás-hoz kapcsolódó *Neues Glas in Europa – New Glass in Europe* című kétnyelvű kiadvány különböző témakörök alapján gyűjtötte egybe az alkotókat. Kifejezés és reflexió, A képzelet vonzásában, Mítosz – Idő – Történelem, Illúzió – Fikció – Játék, Természet és dekoráció, Modellált és plasztikus forma, Anyag – Fény – Tér, Kölcsönhatás című fejezetek szerint került sor a meghívott művészek munkásságának elemzésére, és az egyes életművek ismeretése mellett a közös vonások megragadására. A Kifejezés és reflexió című fejezet több más alkotó mellett éppen a fenti idézet szerzőjét, Jiří Harcubát és egy magyar művészt, Lugossy Máriát is megemlítette. Rieke szerint az olyan nagy témákkal, mint

az élet születésével, vagy az emberi szabadsággal foglalkozó Lugossy Mária és a pszichologizáló mélységű, gravírozott portréiről ismert Harcuba művészetét a lélek állapotának kifejezése – legyen az a felszabadulásra vágyó, kifele törő, vagy éppen ellenkezőleg, a belső hangokra rezonáló – miatt lehet egy egységben tárgyalni.

A több mint két évtizeddel ezelőtti elemzés is azon a felfogáson alapult, hogy az üvegből készült tárgy a képzőművészethez hasonlóan szellemi üzenetet hordozhat, és a gyönyörködtetés mellett az adott kor, életérzés közvetítője is lehet. Ehhez hasonlóan 2010-ben a kanazawai üvegkiállításon a kortárs üvegművészet egyik legrangosabb nemzetközi szeregszemléjén, immár 11. alkalommal összegezve a legfrissebb törekvéseket zsűrizték a legújabb műalkotásokat. A Grand Prize átadásánál, Takeshi Ishizeki munkájának méltatásakor éppen azt emelték ki, hogy a szokatlan, absztrakt formájú, az emberi bőrhöz hasonló, misztikus textúrájú üreges üvegplasztika képes közvetíteni a mostani rohanó világban az emberi lét veszélyeztetettségét és törekvését. Az aranyérmes hazahozó magyar művész, Lukács László munkásságából már jól ismert legyezőformájú, mégis újszerű plasztikáját az anyagban rejlő lehetőségek magas, művészi szintű kiaknázása miatt dicsérték. A művész a korábbi geometrikusan kezelt alapformát az organikus jellegű kifejezés irányába fejlesztette, és a speciális felületkezelés a mozgás illuzórikus érzetét keltette, amelynek kibontakozásában a fény és a néző helyzete is szerepet játszik.

Helmut Rieke és a kanazawai zsűri fejtegetéseiben egyaránt kitűnik, hogy az egyes műalkotások értékelésénél nem elegendő csak az üvegművészetre vonatkoztatott értékrendszer, mellette új szempontokat kell érvényesíteni, ugyanakkor mégsem lehet elszakadni az üveg sajátosságaitól, az anyag különleges tulajdonságaitól.

Borkovics Péter: *Vortex limes 2.*

Borkovics Péter: *Blue 2.* Fotók: Rátai János

Lukácsi László: *Legyezősorozat* – különböző megvilágításban, 2010

Ez a műbírálatot jellemző kettős szempontrendszer az alkotók felől is megragadható. A művészek lehetőségeit kettős orientáció határozza meg, egyrészt jelen lenni a kortárs művészetben, másrészt nyomon követni az üvegművészet aktuális eseményeit és részt venni azoknak fontosabb fórumain. Ezt a két pólust példázza Gaál Endre munkásságának legutóbbi szakmai elismerése a szobrász, és Lukácsi László kanazawai díjazása az üveges szakma részéről. Magyar viszonylatban a legtágabban értelmezve az üveg alkalmazási területét Gaál Endre jutott el. Építészeti üvegei és kényes egyensúlyi helyzetű plasztikái mindig is nagyformátumban gondolkodó művészt mutatott, legutóbbi alkalommal egy teljes kiállítási teret töltött meg nagyméretű, az autógumi üveglapokkal kombináló hajlított, ív alakú, csavarozott, összekötözött szobrokból álló térinstallációjával. Az üveg határait a szó szoros értelemben feszegette, ahogy a hosszú, keskeny síküveglapokat kikötözte, és ahogyan a síküveglapok közé autógumi abroncsot helyezett, azt vizsgálva, hogy vajon az üveglap mennyire képes a feszítés, illetve a nyomás erejét elviselni. Gaál Endrének a 2012-ben megrendezett *Tér-Pontok* című szobrászbiennálén bemutatott alkotását a Magyar Szobrász Társaság díjjal jutalmazta.

A gyári háttér hiányában egy mai magyar üvegművész lehetőségei megoszlanak a megbízásos munka – legyen az építészeti vagy inkább alkalmazott jellegű – és a saját műhelyben visszavonultan, egyéni elképzelés és program alapján készített önálló plasztikák készítése között. Köztes műfajt jelentenek azok a funkcionális tárgyak, amelyek plasztikaként is felhasználhatóak. A műfajok között talán még sincs preferencia, mert van, aki számára egy építészeti üveg megtervezése és a kivitelezésben való részvétel fontosabb, mint egy kisplasztika elkészítése, és olyan alkotót is ismerünk, aki inkább ez utóbbit helyezve előtérbe galériákban való eladásra szánja alkotásait. A hazai üvegművészet helyzetéről, üvegművészeink teljesítményéről már régen jelent meg újabb összefoglalás, pedig az elmúlt évtizedek jócskán tartogatnak szakmai elemzést igénylő eseményeket. Jogosan tehetjük fel a kérdést, vajon hol húzható meg korszakhatár a kortárs

magyar üvegművészet történetében?

Amikor Buczkó György síküveglapokból készült salgótarjáni szökőkútját 2012-ben lebontották, joggal érezhettük, hogy egy korszak végérvényesen véget ért. A hazai köztéri szobrászat egyik különleges és jegyzett műalkotása a hazai üvegművészet történetének emblematisztikus darabja is volt egyben, hiszen a hetvenes években lassan megfelelő rangot nyert üveg, mint szobrászati médium nemcsak a szokásos használati funkciótól szabadult meg, hanem a méretbeli kötöttségek sem korlátozták. Az 1975-ben felállított szökőkút azt az időszakot idézte fel, amely a hazai felsőfokú képzés beindításától, 1965-től datálódik, amelyben fontos szerepet töltött be a főiskolai műhely, ahol együtt ismerkedett az anyaggal tanár és tanítvány, ahol a szobrászművész Schaár Erzsébet és Vilt Tibor üveglasztikái készültek és a kortárs művészeti tendenciákra nyitott tanszékvezető, Z. Gács György, az egyre nagyobb tapasztalattal rendelkező, akkor még műhelyvezető Bohus Zoltán, valamint az eredetileg ötvös szakon tanuló Lugossy Mária, illetve Buczkó György és az alig pár évvel fiatalabb üvegművészek rendszeresen megfordultak. Ez a kezdeti időszak már a múlt része, vagy ahogyan Buczkó György is fogalmazott: „Örülök, hogy a hőskorban kezdtem, a felfedezés öröme átéltem.”

Ezt a korai periódust az 1990-es években és az ezredforduló utáni évtized első felében az intézményszerűsítés, a rendkívül dinamikus kollektív szerveződések időszaka követte. Ha az üvegművészeti kiállítások szerkezetét tekintjük át, akkor 1990-ig, az *I. Tihanyi Üvegtriennáléig* bezárólag az alkotók és műveik felsorolásával kaptunk betekintést ebbe a művészeti ágba, érintve az üveg új alkalmazási területeit. Pár évvel később már a rendszerezés és a történeti feldolgozás igényével került sor újabb üvegművészeti kiállítások megrendezésére: 1993-ban a Szentendrei Képtárban *Stúdióüveg*, 1996-ban pedig *Paradoxon – Üveg – Művészet* címmel a budapesti Iparművészeti Múzeumban. A Somogy megyei bárdudvarnoki Goszthonyi-kúrián pedig 1990-ben létrejött az ország üvegművészeti alkotótelepe, amely pár évvel később jelentős nemzetközi üvegszimpoziumoknak adott otthont. 1996-ban megalapították a Magyar Üveg-

Gáspár György:
Love World IV, 2013

Gáspár György:
Hello Cern, 2012

Gáspár György:
Uránium III, 2012

Jagadics Barbara:
Üveghibák III.,

Jagadics Barbara:
Üveghibák I.,

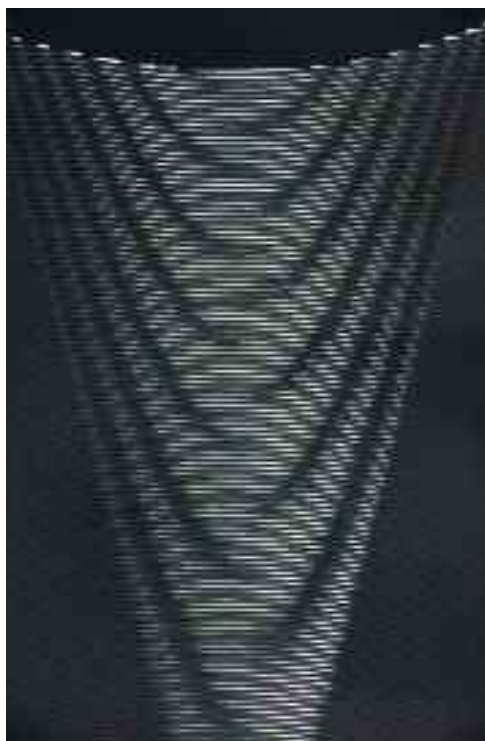
Homoki Anikó:
Emlékek esszenciája

művészeti Társaságot, és az olyan egyéni kezdeményezések, mint a Szürek Ágnes által vezetett budapesti Üvegpiramis Galéria és a Hefter László üvegművész által alapított pannonhalmi Hefter Üveg-galéria működése jelezte, hogy a magyar üvegművészetnek nemcsak a fővárosban, hanem vidéken is van fóruma. Ehhez hasonlóan az oktatás sem kizárólag a fővároshoz kötődik, hanem egyéb vidéki városokban is, mint például Kaposváron, Győrött, Nyíregyházán is középfokú oktatás keretei között lehet megismerkedni az üvegművészet alapjaival. Kaposváron, a Művészeti Szakközépiskolában például 'Sigmund Géza növendékeként tanult Gáspár György és Sipos Balázs, Győrött Hefter László tanfolyamát látogatta Edöcs Márta és Gondán Gertrúd. Bárdudvarnok pedig nemcsak a közeli kaposvári, hanem a fővárosi diákok számára nyújt esetenként gyakorlati lehetőséget. A közgyűjtemények közül a budapesti Iparművészeti Múzeum egy-egy kortárs üvegművészeti alkotással bővítette kollekcióját, szakmailag azonban a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum

kortárs gyűjteménye a legkimagaslóbb értékű, amelllett hogy a legkorábbi fontos vásárlások a székesfehérvári Szent István király Múzeumban történtek. 2006-ban pedig a Képző- és Iparművészeti Lektorátus kiadásában jelent meg *A magyar üvegművészet* című enciklopédikus igényű, összefoglaló kézikönyv Varga Vera bevezető tanulmányával.

Az 1990-es évek fiatal generációja ma már komoly eredményeket magáénak tudható közép-generációvá érett, és az őket követő újabb nemzedék tagjai, mint például Sipos Balázs és Gáspár György, elődeik munkássága eredményeképpen élvezhették a megerősödő hazai üvegművészeti oktatás, a bárdudvarnoki alkotótelep nyújtotta lehetőségeket, és a hagyományos műfaji kötöttségeket még tágabban értelmezheték. Figyelemre méltó munkásságukért komoly szakmai díjakat, elismeréseket kaptak.

A Magyar Üvegművészeti Társaság szervezésében került sor 2012-ben a B55 Galériában a magyar üvegművészet jelen helyzetét dokumentáló *HuGlass*

Kóródi Zsuzsanna: UH04 detail, 2012

Kóródi Zsuzsanna: UH01, 2012

című kiállításra, amely a résztvevőket tekintve a teljesség igényével, mégis néhány meghatározó személyiség, – mint például Buczkó György és Gaál Endre – távolmaradásával valósult meg. Ennek ellenére a kiállítás hiánypótlónak bizonyult, amelyet már csak az a tény is jelzett, hogy a kifejezetten nagy alapterületű kiállítóhelyen lépni nem lehetett a megnyitó ünnepségen, olyan sokan voltak. A kiállítók között az idősebb generáció mellett ott szerepeltek a fiatalabb és a még fiatalabb nemzedék képviselői. A tárlattal a 2008-ban elhunyt 'Sigmond Géza üvegművész emléke előtt is tisztelegtek. Az üveges szakma számára ugyanilyen nagy veszteség volt korábban Házi Tibor, Jegenyész János és a 2012-es tárlat résztvevői között még szereplő Lugossy Mária, majd 2013-ban Horváth Márton távozása is.

A kiállítás anyagának áttekintése jó lehetőséget nyújt ahhoz, hogy számba vegyük a kortárs magyar üvegművészet összetételét. A technikai és formai szempont alapján történő összehasonlítás alapján első látásra úgy tűnik, hogy a ma már nagy generáció képviselőinek munkásságát jellemző laminált, csiszolt, polírozott, esetenként homokfúvott üveglasztikák készítése helyett a formába olvasztott és a rogyasztott üvegek kerültek túlsúlyba. Bohus Zoltán és Lugossy Mária klasszikussá nemesedett életműve mellett Lukácsi László művészete az, amelyik a hideg technikák alkalmazásával létrehozott elegáns plasztikákkal vált teljessé. A hutaüvegezést is kevesen választják. A kiállításon szereplő Smetana Ágnes és L. Szabó Erzsébet üvegázait is megemlítve, ezen a területen Pattantyús Gergely és a Londonból áttelepült James Carcass azok, akik az üvegfúvást elhivatottan felvállalták. Az angol művész feleségével, a szintén üvegművész Hegyvári Bernadettel közösen lakóhelyükön, Tápiószecsőn hutát építettek és üzemeltetnek, ahol rendszeresen üvegfúvást bemutatót tartanak. Pattantyús Gergely pedig az üvegművészeti hagyományok, az üvegfúvó szakma, és ezzel együtt régi üvegtípusok, mint a pincetokpalackok, kuttrolfok, parasztüvegek megőrzésére vállalkozik.

A formába olvasztással vagy rogyasztással készült, legyen az a térben jobban kiterjedő plasztikai, vagy inkább síkban tartott kompozíció, többnyire egy elő-

Czebe István munkája

Kiss Ába Regő: Reflexió I., Fotó: Rátki János

Kiss Ábá Regő: *Reflexió II.*
Fotó: Rátoki János

Kiss Ábá Regő:
Tér, 2004

Borbás Dorka:
Arany-kandzsi, 2004

zetesen átgondolt koncepció alapján jön létre. Gáspár György programszerűen, fejezetekre bontva alakította eddigi munkásságát. A sci-fi irodalmat és filmtémákat felelevenítő plasztikáit nézve arra gondolhatunk, vajon ezeknek inspirációja miért nem hatott korábban más alkotókra, hiszen az üveg megszilárdult anyagszerűsége és keménysége kiválóan alkalmas az idegen világból érkező tárgyak megidézéséhez. Sipos Balázs rafinált dobozplasztikái a kint és a bent, a pozitív és negatív formák együttes hatását boncolgatják úgy, hogy közben hétköznapi témákat, kádban ülő női figurákat, felémelt karú kislányt, és annál abszurdabb, női alakot lenyelő kitátott szájú kutyát ábrázolnak. Melcher Mihály metafizikus jellegű, néhol geometrikus, néhol organikus formakincsű, és M. Tóth Margit áttételesen emberi jellemeket és élethelyzeteket jelképező állatfigurái mélyebb értelmezhetőséget hordoznak. Czebe István ironikus hangvételű térbe szerkesztett

vonalfigurái egyszerre expresszívek és groteszkek. Borkovics Péter kiállítási tárgya a művész formaérzékenységét példázza: egy geometrikusan ritmizáló alakzat organikus és befelé mélyülő, örvényszerű körkörös formává alakul át.

A fiatalabbak közül Göncz Izabella futurisztikus, Hegyvári Bernadett tömbszerű, Kiss Aba Regő archaizáló plasztikái talán azért emlékezetesek, mert az idővel kerülnek kapcsolatba. Kóródi Zsuzsa printnyomatot felhasználó üvegképe izgalmas optikai kinetikus hatást közvetít.

E néhány példa mellett azonban megnyilvánul a vonzalom és elkötelezettség a klasszikusabb, hagyományosabb műfajok iránt is. Az ajkai Üvegyár tervezője, Csala Zsuzsa geometrikus mintázatú, ólomkristály poharai, Edőcs Márta sejtmintás dísztálja, Görömbei Luca üvegtálai, Szilágyi Csilla überfangos, pityangvirágokat ábrázoló ólomkristály tálja, Szőke Barbara barokkos mintázatú laminált üveg-

Hegyvári Bernadett munkája